

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*

Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinerator en gecommiteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.

Verduidelijking

Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.

Een fout

Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

- Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
en/of
- Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 1 Zelfverwoesting en het goede leven

1 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg dat Aristoteles onder zelfverwerkelijking verstaat dat in het handelen de ziel zich verwerkelijk (*energeia*) door na te denken (*logos*) over hoe te handelen, waardoor je kunt handelen vanuit de deugd (*aretè*).

voorbeeld van een goed antwoord:

Onder zelfverwerkelijking verstaat Aristoteles dat je jezelf (en anderen) tot hun recht laat komen. Dit doe je door met de rede (*logos*) te bepalen hoe te handelen, waardoor je kunt handelen vanuit de deugd (*aretè*) als juiste houding van de ziel en waardoor je handeling de beste verwerkelijking (*energeia*) van je ziel is.

2 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg dat volgens Aristoteles geluk (*eudaimonia*) als hoogste doel van het handelen samenvalt met het goede voor zichzelf en de gemeenschap, doordat de deugd alleen gerealiseerd kan worden in relatie tot anderen.

voorbeeld van een goed antwoord:

Aristoteles zegt dat iedereen streeft naar geluk. Om dat te bereiken moet je handelen volgens de deugd. Je bent daarin niet alleen gericht op het verwerkelijken van jezelf, maar je handelt altijd in relatie tot anderen. Daarmee vallen in het streven naar geluk het goede voor jezelf en het goede voor de gemeenschap samen.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

3 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een argument met het begrip ‘volkomen deugd’ dat een geslaagd leven volgens Aristoteles niet een geboorterecht voor iedereen is: een geslaagd leven is volgens Aristoteles niet voor ieder individu mogelijk omdat rechtvaardigheid/de vereniging van ethische deugden en praktische wijsheid slechts door enkelen in de juiste omstandigheden bereikt kan worden.

voorbeeld van een goed antwoord:

Volgens Aristoteles is lang niet iedereen in staat om de volkomen deugd te bereiken waarmee je volledig handelt volgens de praktische wijsheid en met alle ethische deugden. Dat is alleen weggelegd voor een elite van aristocraten die hun deugden in de juiste omstandigheden kunnen ontwikkelen. Zoals een rijke familie, de juiste opvoeding en genoeg vrije tijd om je met zelfontwikkeling bezig te houden. Daarom zou Aristoteles niet zeggen dat een geslaagd leven een geboorterecht is waar iedereen aanspraak op kan maken.

4 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg dat de individualiserende ideologie van de prestatimaatschappij past bij de neoklassieke opvatting over het goede leven: het idee dat je persoonlijk verantwoordelijk bent voor het realiseren van jouw vrijheid/succes op de markt past bij het idee dat ieder individu zijn eigenbelang moet najagen.

voorbeeld van een goed antwoord:

De prestatimaatschappij gaat uit van een individualiserende ideologie, omdat slagen of falen in de prestatimaatschappij je eigen verdienste is. Iedereen heeft op de markt de ruimte om als individu te presteren, als je daarin faalt is dat je eigen verantwoordelijkheid. Dit past bij het neoklassieke idee van de vrije markt waar iedereen voor zichzelf zijn eigenbelang najaagt. De vrije markt biedt aan iedereen de vrijheid dit zo goed mogelijk te doen, of daarin te falen. De prestatimaatschappij is dus de maatschappelijke uitwerking van dit economische idee.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

5 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een argumentatie met tekst 2 of verwerking van vrijheid mogelijk is via de vrije markt.

voorbeeld van een goed antwoord:

- Ik ben het met Donner eens dat het verwerken van vrijheid via de vrije markt juist leidt tot onvrijheid. We zijn alleen nog maar bezig met concurreren en onze prestaties vergelijken met anderen: een wereld waarin vijandigheid en achterdocht regeren. Daarom denk ik dat je het verwerken van vrijheid juist los moet zien van de vrije markt. Je kunt namelijk alleen maar vrij zijn dankzij positieve verbindingen met anderen die jou ondersteunen, erkennen en jou mogelijkheden aanreiken. Voor vrijheid is gemeenschap nodig, geen concurrentie. De vrije markt is gemaakt voor het economisch verkeer, maar het verwerken van vrijheid doe je daarbuiten.

of

- Ik denk dat we de markt altijd nodig hebben om onze vrijheid te verwerken. De markt zorgt ervoor dat er allerlei keuzemogelijkheden zijn op het gebied van bijvoorbeeld vakanties of kleding. Vrijheid is voor mij de mogelijkheid om je eigen keuzes te maken. Daarvoor is het wel nodig dat er een groot keuzeaanbod is en de vrije markt is tot nog toe het systeem gebleken dat de meeste keuzemogelijkheden weet te produceren. Ik vind de uitspraken van Donner dan ook tamelijk overdreven. Dat je met anderen moet concurreren betekent juist dat het beste in iedereen naar boven wordt gehaald. De vrije markt stimuleert je juist om er het beste van te maken. Blijkbaar heeft Donner daar zelf last van, maar ik ervaar dat niet als een wereld van wantrouwen en achterdocht.

6 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat Locke uitgaat van individualiteit als het van nature rechten hebben, terwijl het existentialisme uitgaat van individualiteit als authenticiteit 1
- een uitleg dat Lockes begrip van individualiteit leidt tot autonomie als het niet geschaad worden in je rechten, terwijl het begrip van individualiteit van het existentialisme leidt tot autonomie als het jezelf kunnen vormgeven 1
- een argumentatie of Donner in haar verzet tegen het neoliberalisme beter gebruik kan maken van de opvattingen van Locke of van die van de existentialisten 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Locke is het individu een persoon die van nature het recht heeft op vrijheid, leven en bezit. Het existentialisme gaat uit van individualiteit als authenticiteit, als de unieke persoon die een individu is

1
 - De opvattingen van Locke en het existentialisme over autonomie hangen daarmee samen. Volgens Locke ben je een autonoom individu als jij de vrijheid hebt om je leven zo in te richten als jij goed acht, binnen de grenzen van de natuurwet. Volgens het existentialisme gaat het om de authenticiteit van het individu. Je bent eigenlijk pas jezelf als je authentieke keuzes maakt en je daarbij niet laat leiden door een burgerlijke moraal

1
 - Volgens Donner draait de wereld van het neoliberalisme alleen maar om strijd, waarbij iedereen elkaars concurrent is geworden. In haar verzet tegen het neoliberalisme kan zij het best gebruikmaken van de ideeën van het existentialisme. Het verzet van het existentialisme tegen een verstikkende burgerlijke moraal die je voorschreef hoe je moest leven, kan evengoed gericht worden tegen een verstikkende neoliberale manier van denken waarbij je alleen nog maar met elkaar aan het strijden bent. Met het existentialisme kun je je daar los van maken en een authentieker leven leiden

1
- of
- Juist vanuit het liberalisme van Locke kun je het best tegenwicht bieden aan het neoliberalisme. Het oorspronkelijke idee van Locke was dat ieder zijn leven moet kunnen leiden zoals hij of zij dat zelf goed acht. Die vrijheid staat centraal. Donner constateert dat de eenzijdige focus op het meten van succes leidt tot onvrijheid. Zo'n eenzijdige focus op winnen past ook helemaal niet bij de geest van het oorspronkelijke liberalisme. Donner zou dus met de ideeën van Locke duidelijk kunnen maken waar vrijheid echt om draait: niet winnen, maar je leven kunnen leiden als autonoom individu

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

7 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat in Plato's ideale staat geen plaats is voor Donners pleidooi voor onmatigheid omdat matigheid een cruciale deugd is om een samenleving te laten functioneren 1
- een uitleg dat in Plato's ideale staat geen plaats is voor het doelgerichte werken aan jezelf van de zelfhulpindustrie, omdat in de ideale staat de rechtvaardige orde / het belang van de gemeenschap als geheel voorop staat 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- In Plato's ideale staat is geen ruimte voor spijbelen omdat dit leidt tot onmatigheid. En juist aan onmatigheid gaat volgens Plato een samenleving ten onder. Dat zag hij gebeuren in de Atheense democratie, waarin de deugden die nodig zijn voor een samenleving verloren waren gegaan. Matigheid moet bij de verschillende standen in de samenleving aanwezig zijn om een samenleving te laten functioneren 1
- Plato's ideale staat is ingericht op het algemeen belang, waarbij elk deel van de samenleving een specifieke plek en functie heeft. Daarom zou Plato het 'aan jezelf werken' van de zelfhulpindustrie afwijzen. Dat draait namelijk om het individu en niet om de samenleving als geheel zoals in Plato's ideale staat 1

8 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat liefde als hoogste deugd op gespannen voet staat met het hiërarchische denken van de klassieke oudheid, omdat deze liefde gericht is op de bloei van iedereen in tegenstelling tot het aristocratische idee dat niet iedereen gelijk is 1
- twee van de volgende argumenten dat liefde als theologale deugd een alternatief kan bieden voor Donners spijbelen als verzet tegen de zelfhulpindustrie: omdat iedereen liefde verdient, ongeacht of je leven geslaagd is of niet / omdat die liefde niet gericht is op jezelf maar juist op anderen / omdat die liefde afhankelijk is van God, waardoor je het leven niet zelf volledig in de hand hebt 2

Opmerking

Per juist weergegeven argument 1 scorepunt toekennen. Een ander argument waarin liefde als theologale deugd een alternatief is voor Donners spijbelen als verzet tegen de zelfhulpindustrie kan ook goed gerekend worden, mits inhoudelijk juist.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- Liefde geldt als hoogste deugd in de christelijke traditie. In navolging van Jezus bekommeren gelovigen zich om het lijden van de armen, zieken en andere behoeftigen. Liefde als deugd benadrukt de gelijkheid van alle mensen als schepsels van God. Deze ‘werken van barmhartigheid’ botsten met het hiërarchisch denken van de klassieke oudheid, waarin mensen juist niet als gelijk werden gezien, maar waarin er een ‘natuurlijke’ verdeling is tussen een aristocratische elite en de rest 1
- Twee van de volgende: 2
 - In plaats van het spijbelen van de druk om altijd te presteren, zou Donner juist ook het idee van de theologale deugd liefde kunnen gebruiken in haar verzet tegen de zelfhulpindustrie. Waar de zelfhulpindustrie iedereen belooft te kunnen voldoen aan een bepaald ideaal, gaat liefde er juist van uit dat iedereen zorg en aandacht verdient, juist als het leven niet perfect is. Met liefde kan dus ook de nadruk op perfectie doorbroken worden.
 - Liefde als theologale deugd kan een alternatief bieden voor Donners spijbelen als verzet tegen de zelfhulpindustrie. Deze liefde is gericht op anderen en leidt daarmee weg van de eenzijdige focus die de zelfhulpindustrie legt op jouw individuele leven.
 - De theologale deugd van de liefde is mede afhankelijk van wat je van God ontvangt, van goddelijke genade. Dat geeft aan dat je het leven niet volledig zelf in de hand hebt. Dit kan Donner gebruiken als alternatief voor het spijbelen in haar verzet tegen de zelfhulpindustrie, om aan te geven dat het leven niet perfect is en dat we het leven niet volledig zelf in de hand hebben, wat wel het uitgangspunt is van de zelfhulpindustrie.

Vraag	Antwoord	Scores
9	maximumscore 2	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg dat Donner in tekst 4 aansluit bij Nussbaums strategie van het erkennen van kwetsbaarheid 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een argumentatie of Donners pleidooi voor onvolkomenheid een goede omgang is met kwetsbaarheid, met Nussbaums strategieën van erkennen en immuniseren 	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Donner sluit in tekst 4 aan bij Nussbaums strategie van het erkennen van kwetsbaarheid. Volgens Nussbaum moet je in het leven navigeren door veranderende omstandigheden en moet je durven vertrouwen op die veranderingen. Daar past Donners uitspraak bij dat het leven bestaat uit falen en mislukken en dat je daar de schoonheid van moet inzien. Het gaat dus om het vertrouwen dat we door alle mislukkingen in het leven er iets moois van kunnen maken 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Ik ben het niet eens met Donners pleidooi voor onvolkomenheid. Prima als zij een gefaald leven wil leiden van spijbelen en dronken zijn, maar dat gaat de mensheid niet verder helpen. Dat is in mijn ogen zwelgen in zogenaamde kwetsbaarheid. Wat mij betreft moet je je ook tot op zekere hoogte kunnen immuniseren tegen kwetsbaarheid. Zoals Nussbaum zelf zegt, bevat de erkenningsstrategie ook elementen van de immuniseringsstrategie. Donner lijkt alleen maar oog te hebben voor onze onvolkomenheid en kwetsbaarheid, terwijl we als soort juist zo succesvol zijn doordat we ons niet neerleggen bij wat mislukt of wat onvolkomen is, maar door constant proberen het leven beter te maken. Daar hebben we onze welvaart, techniek en gezondheidszorg aan te danken. Natuurlijk horen mislukkingen bij het streven naar vooruitgang, maar daar moeten we ons zeker niet bij neerleggen 	1
of		
	<ul style="list-style-type: none"> • Ik ben het eens met Donner dat we ons tegenwoordig veel te veel blindstaren op allerlei ideaalplaatjes en met elkaar concurreren om het ‘perfectste’ leven te leiden. Daarmee maken we veel te veel gebruik van de immuniseringsstrategie om ons te beschermen tegen wat mis kan gaan en wat ons kan raken. Ik denk dat erkennen uiteindelijk veel sterker is. Het is een bevrijdend idee dat uiteindelijk iedereen maar wat aanklooit in het leven en dat we voortdurend struikelen en vallen. Ik heb bewondering voor mensen die als ze gevallen zijn en op de grond zitten, vooral hard om zichzelf en de situatie kunnen lachen en weer opstaan om het opnieuw te proberen. Waarom posten we niet juist de mislukte momenten van ons leven op sociale media, om daar vervolgens met elkaar om te huilen en te lachen? 	1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

10 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een weergave van een opvatting van zelfverwerkelijking 1
- een argumentatie of het goede leven alleen bereikt kan worden door ideaalbeelden te verwerpen en zo de wereld te verbeteren 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Ik ben het tot op zekere hoogte met Donner in tekst 5 eens. Ja, die ideaalbeelden over lichamelijke perfectie of een supersuccesvol leven zijn beknellend en zitten echte zelfverwerkelijking in de weg. Iedereen is alleen maar bezig te passen in het perfecte plaatje in plaats van zich af te vragen wat ze eigenlijk zelf willen. Zelfverwerkelijking gaat volgens mij over hoe je kunt worden wie je bent, over hoe jij het unieke individu kunt zijn dat je in de kern al bent en niet een of ander generiek ideaalbeeld. Volgens mij is het goede leven alleen mogelijk als je weet wat voor jou het goede leven is, wat bij jou past en wat jouw eigen behoeftes zijn. Daarom begrijp ik ook niet zo goed waarom Donner het ineens over het veranderen van de wereld heeft. Je moet juist naar binnen kijken en je unieke zelf ontdekken. En pas als je jezelf gevonden hebt, ben je eventueel ook in staat om het systeem te veranderen. Want, hoe zou je moeten weten hoe een beter systeem eruit moet zien als je niet eens weet wie je zelf bent? 2

of

- Ik vind dat verhaal van Donner wel grappig maar niet overtuigend: wie wil er nou echt stinken? Hoe groot is dat probleem met die ideaalbeelden nou echt? Iedereen weet toch dat reclames of de instalevens van influencers nep en onrealistisch zijn. Maar dan kun je die beelden nog steeds wel gebruiken als inspiratie voor je eigen leven. Voor mij is zelfverwerkelijking jezelf vormgeven, waarin je zorg aan jezelf besteedt en probeert van je leven een kunstwerk te maken. Dat hoeft natuurlijk allemaal niet perfect te zijn, maar van zorg voor jezelf wordt het leven wel beter. En zeker beter dan een stinkend en dronken leven. Er zijn natuurlijk wel voorwaarden om überhaupt zorg aan jezelf te kunnen besteden. Mensen die alleen maar bezig zijn met overleven hebben daar geen tijd voor. Dus om zelfverwerkelijking voor iedereen mogelijk te maken is het inderdaad goed om de wereld ook gelijkter en eerlijker te maken, zodat iedereen een kans heeft. Maar dat gaat alleen over de voorwaarden voor zelfverwerkelijking. De rest moet je zelf doen 2

Opgave 2 Mount Everest

11 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat een commercieel team een harde institutie is omdat dit een tastbaar gedeeld handelingspatroon is waarbinnen mensen iets kunnen realiseren wat zij goed achten 1
- een uitleg met het voorbeeld van commerciële teams op de Mount Everest dat instituties het goede leven mogelijk maken omdat mensen met instituties iets kunnen realiseren wat zij goed achten 1
- een uitleg met het voorbeeld van commerciële teams op de Mount Everest dat instituties het goede leven kunnen bedreigen omdat ze macht uitoefenen 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Instituties zijn gedeelde handelingspatronen die het mogelijk maken dat mensen samen iets kunnen doen dat zij goed achten. Een harde institutie is een tastbare of aanwijsbare institutie, zoals een commercieel team, en het achterliggende bedrijf, dat een beklimming van de Mount Everest aanbiedt 1
- Instituties maken het goede leven mogelijk omdat mensen door instituties kunnen doen wat zij goed achten. Een commercieel team op de Mount Everest maakt het voor iedereen mogelijk om zijn of haar droom te verwezenlijken om de hoogste berg ter wereld te beklimmen 1
- Maar die commerciële teams bedreigen het goede leven ook. Er gaat een bepaalde macht van uit. Je kunt alleen je droom realiseren als je genoeg geld hebt. / Juist doordat er geen andere voorwaarden aan deelname zijn dan betalen, neemt de kans op ongelukken toe en kunnen klimmers de berg niet beklimmen op de manier die zij goed en veilig achten 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

12 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat de beklimming van de Mount Everest kan passen bij het liberaal-ideologische perspectief op zin: elk individu kan via de vrije markt op zoek naar een verbetering van het leven door een persoonlijke zinervaring op te zoeken 1
- een uitleg dat de beklimming van de Mount Everest kan passen bij het religieuze perspectief op zin: de ervaring van de nietigheid/rijkdom van het leven kan verbonden zijn met een spiritueel/goddelijk begrip van de werkelijkheid 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- De ervaring van zin gaat over een diepgaande, persoonlijke, betekenisvolle ervaring in het geheel van het universum en het realiseren van een betere wereld. Vanuit liberaal-ideologisch perspectief is het idee dat ieder individu via de vrije markt zijn of haar geluk kan nastreven en dat daardoor noodzakelijkerwijs iedereen het beter krijgt. De beklimming van de Mount Everest past bij dit perspectief op zin, voor zover alle individuen die het kunnen betalen hun zinervaring kunnen opzoeken op de hoogste berg ter wereld via de markt van commerciële teams 1
- Vanuit een religieus perspectief is de ervaring van zin verbonden met de plaats van de mens te midden van een spiritueel of goddelijk begrip van de aard van de werkelijkheid en de kosmos. De beklimming van de Mount Everest past bij dit perspectief, voor zover klimmers een ervaring van de nietigheid en de rijkdom van het leven hebben die boven dagelijkse ervaringen uitstijgt 1

13 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg van Benthams opvatting van de mens als belichaamd zelf, met het voorbeeld van de beklimming van de Mount Everest: de mens wordt geregeerd door lichamelijke prikkels van pijn en plezier die bepalen wat de mens moet en zal doen, in dit voorbeeld wordt een afweging gemaakt van de pijn en het plezier die de beklimming oplevert.

voorbeeld van een goed antwoord:

Volgens Bentham is de mens een belichaamd zelf dat lichamelijke prikkels van pijn en plezier ondergaat. Deze twee principes bepalen volgens Bentham wat de mens zal doen en ook wat hij moet doen. Ze zijn dus feitelijk en normatief voor Bentham. Iedereen wordt gestuurd door het vermijden van pijn en het najagen van genot. Bij de beklimming van de Mount Everest maakt iedereen een individuele afweging van de pijn, de ontberingen en de risico's aan de ene kant en het genot, het plezier en de voldoening aan de andere kant. Dat zal voor iedereen anders uitpakken.

Vraag	Antwoord	Scores
14	maximumscore 3	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een weergave van een definitie van vrijheid met betrekking tot lichamelijkeheid 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg van een vooronderstelling bij deze definitie, die ingaat op de culturele dimensie van lichamelijkeheid 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een argumentatie of de beklimming van de Mount Everest past bij de gegeven definitie en vooronderstelling 	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Ik versta onder vrijheid met betrekking tot lichamelijkeheid dat ik mijn lichaam kan inzetten zoals ik dat zelf wil 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Deze definitie heeft als mogelijke vooronderstelling dat je niet vastzit aan culturele opvattingen over hoe je met je lichaam omgaat (zoals 'luisteren naar je lichaam' of 'fysieke prestaties zijn goed') 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Ik denk dat het beklimmen van een berg als de Mount Everest past bij mijn definitie en vooronderstelling. Je kiest ervoor om je lichaam tot het uiterste te dwingen en de grenzen van fysieke mogelijkheden op te zoeken. Dat getuigt van vrijheid ten aanzien van je eigen lichamelijkeheid, los van heersende culturele opvattingen zoals 'luisteren naar je lichaam' of een of ander schoonheidsideaal 	1
	of	
	<ul style="list-style-type: none"> • Ik denk dat de beklimming van de Mount Everest niet past bij mijn definitie en vooronderstelling. Het opzoeken van lichamelijke grenzen lijkt me bij uitstek iets dat wordt bepaald door een cultuur met veel nadruk op fysieke prestaties en competitie. Wie zonder dat hij of zij het doorheeft zo afhankelijk is van culturele opvattingen, is in mijn ogen niet vrij ten aanzien van zijn of haar eigen lichamelijkeheid 	1
15	maximumscore 4	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een weergave van het begrip 'gestel' als het wezen van de moderne techniek waarin de werkelijkheid als beheersbaar aanwezig is (bestelbaar bestand) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een weergave van het begrip 'Dasein' als een wezen dat openstaat voor en aangesproken wordt door de manier waarop de werkelijkheid aanwezig is 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een argumentatie met het begrip 'gestel' of het beklimmen van de Mount Everest een voorbeeld is van de veranderde verhouding tussen mens en wereld volgens Heidegger, waarin de natuur beheerst wordt door de mens 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een argumentatie met het begrip 'Dasein' of het beklimmen van de Mount Everest een voorbeeld is van de veranderde verhouding tussen mens en wereld volgens Heidegger, waarin de natuur beheerst wordt door de mens 	1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- Met het 'gestel' bedoelt Heidegger het wezen van de moderne techniek waarin de werkelijkheid aanwezig is als bestelbaar bestand, als iets wat onmiddellijk tot mijn beschikking staat en waarmee ik de wereld kan opeisen 1
 - Met 'Dasein' bedoelt Heidegger de mens als wezen dat openstaat voor en aangesproken wordt door de manier waarop de wereld aanwezig is. Dit is niet eenduidig, maar altijd een 'gebeuren' 1
 - Ik denk niet dat het beklimmen van de Mount Everest een voorbeeld is van wat Heidegger bedoelt met de veranderde verhouding tussen mens en wereld door de moderne techniek. Volgens Heidegger wordt het wezen van de moderne techniek bepaald door het gestel, waarin alles aanwezig is als beheersbaar bestand. Klaargelegde ladders, geprepareerde touwen en zuurstofflessen zijn volgens mij geen voorbeeld van wat Heidegger het 'gestel' noemt. De werkelijkheid van een onherbergzame berg wordt wel iets toegankelijker, maar we hebben het hier niet over asfaltwegen of een hele industrie waardoor de Mount Everest weerstandloos 'besteld' wordt. Ik vind de touwen en ladders eerder voorbeelden van de oude techniek. Door ze op de juiste manier te gebruiken ontdekt de klimmer wat het is om de berg te beklimmen en wat deze hulpmiddelen zijn 1
 - Bij de beklimming is de mens dus bij uitstek een 'Dasein'. De werkelijkheid van de berg verschijnt als ontoegankelijk en onmogelijk en al klimmend ontdekt de mens dit zijnsgebeuren. Daarbij is de berg niet een werkelijkheid die beheerst moet worden, maar een zijnde waar de mens in het beklimmen op afgestemd moet zijn 1
- of
- Ik denk dat het beklimmen van de Mount Everest een voorbeeld is van wat Heidegger bedoelt met de veranderde verhouding tussen mens en wereld door de moderne techniek. De zuurstofflessen, ladders en touwen zijn voor onervaren klimmers klaargelegd, waardoor het mogelijk wordt om een onherbergzame berg te 'bestellen'. De werkelijkheid van de berg wordt door de moderne techniek van zuurstof in flessen en ladders en touwen een beheersbaar bestand 1
 - De mens raakt daardoor vervreemd van zichzelf als Dasein. Hij ziet de werkelijkheid, de Mount Everest, als iets wat hij kan bedwingen door met technische hulpmiddelen de beklimming te doen. De mens is niet meer open voor de hoe de werkelijkheid – en in dit geval de natuur als physis – aanwezig is 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

16 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg met MacIntyres onderscheid tussen interne en externe goederen dat de expeditieleider de praktijk van de bergsport niet heeft beschermd: hij heeft de interne goederen die de kwaliteit van de bergbeklimmerspraktijk bepalen laten corrumperen door de externe goederen, zoals de status en winst van het commerciële team 1
- een uitleg met MacIntyres opvatting over de rol van de deugden moed en eerlijkheid in praktijken dat de expeditieleider de praktijk van de bergsport niet heeft beschermd: hij had de deugden moed (ingaan tegen de nadruk op winst/status) en eerlijkheid (over de risico's) moeten gebruiken om deze corruptie tegen te gaan 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- De expeditieleider van het commerciële team heeft de interne goederen die de kwaliteit van de praktijk 'bergbeklimmen' bepalen niet beschermd tegen de corruptie van externe goederen zoals status, macht en winst. Het team leed verlies, er moesten mensen de top halen en de druk om dat te realiseren was groot. Winst voor het team en een succesvolle toppoging zijn voorbeelden van externe goederen en die zijn in dit voorbeeld belangrijker geweest dan de interne goederen – zoals veiligheid – die de kwaliteit van de praktijk van het bergbeklimmen bepalen 1
- De expeditieleider had de deugden moed en eerlijkheid moeten inzetten om deze corruptie tegen te gaan, maar hij heeft dat niet op de juiste manier gedaan. Hij is niet eerlijk geweest over de risico's om in het noodweer toch door te klimmen naar de top en hij heeft niet de moed gehad om tegen de hoge druk vanuit de hoge bazen van het team (om de top dit jaar wél te bereiken) in te gaan. Hij heeft de deugden moed en eerlijkheid dus niet gebruikt om de corrumperende macht van instituties tegen te gaan en daarmee de praktijk van de bergsport te beschermen 1

17 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg dat de opvatting van de journalist aansluit bij het materialisme: beslissingen zijn te reduceren tot lichamelijke processen.

voorbeeld van een goed antwoord:

Volgens de journalist worden beslissingen op de berg genomen als het lichaam niet meer goed functioneert, waardoor deze beslissingen mogelijk niet meer rationeel zijn. Deze opvatting sluit aan bij het materialisme omdat daarin geestelijke activiteit, zoals beslissingen nemen, wordt gereduceerd tot hersenprocessen.

Opgave 3 Post

18 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg met het voorbeeld van de hervorming van postbode naar postbezorger dat arbeidsdeling volgens Smith leidt tot welvaart: door de arbeidsdeling van sorteren en bezorgen ontstaat grotere efficiëntie, wat leidt tot lagere kosten en daarmee tot hogere welvaart.

voorbeeld van een goed antwoord:

De hervorming van postbode naar postbezorger is een voorbeeld van arbeidsdeling. De postbode was nog verantwoordelijk voor het hele proces, terwijl de postbezorger slechts voor een gedeelte van het werk verantwoordelijk is. Door deze arbeidsdeling kan er meer post bezorgd worden in minder tijd en voor lagere kosten, waardoor de welvaart stijgt.

19 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat de nadelige gevolgen van de hervorming van postbode naar postbezorger aansluiten bij Smiths dehumaniserende effecten van vergaande arbeidsdeling: het werk van de postbezorger is door de uitgekleden taak geestdodend in vergelijking met dat van de postbode 1
- een uitleg dat de nadelige gevolgen van de hervorming van postbode naar postbezorger aansluiten bij Marx' opvatting dat de vrije markt gepaard gaat met dehumanisering: de postbezorger raakt vervreemd van zijn arbeid omdat die is gereduceerd tot kostenpost en intrinsieke betekenis verliest 1
- een argumentatieve afweging of Marx' oplossing voor dehumanisering (afwijzing kapitalisme) of de oplossing van Smith (onderwijs) beter is 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Smith is het dehumaniserende effect van vergaande arbeidsdeling dat het werk geestdodend wordt, waardoor de mens 'zo dom wordt als een mens maar kan zijn'. Dit zie je terug in de hervorming van postbode naar postbezorger, waardoor het werk veel simpeler en eentoniger is geworden 1
- Volgens Marx gaat de vrije markt gepaard met dehumanisering, omdat arbeid meer en meer als een kostenpost wordt gezien en zo zijn intrinsieke betekenis verliest. Dit zie je bij een postbezorger die zich veel minder verantwoordelijk, betrokken en gerespecteerd voelt dan de postbode. Hierdoor raakt de postbezorger vervreemd van zijn arbeid 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

- Smith wil de dehumaniserende effecten van arbeidsdeling tegengaan met een duidelijke taak van de overheid om de toename van geestdodend werk te compenseren met onderwijs. Marx denkt dat er geen oplossing voor dehumanisering bestaat binnen het kapitalistische vrijemarktsysteem, daarvoor is een sociale revolutie nodig. Ik ben het met Smith eens omdat ik denk dat als je de vrije markt als geheel afwijst, zoals Marx doet, je het kind met het badwater weggooit en ook meteen alle voordelen van de vrije markt tenietdoet. Dehumanisering is volgens mij een vervelende bijkomstigheid van de markt, maar arbeid is niet alles in een mensenleven en ontwikkeling kan je ook prima buiten je werk zoeken

1

of

- Ik ben het eens met Marx' oplossing voor de vervreemding door de vrije markt, namelijk een afwijzing van de vrije markt. Marx onderkent wat mij betreft heel goed dat je als mens pas tot bloei komt via je arbeid. Vervreemding van arbeid moet je dus altijd tegengaan of voorkomen en niet, zoals Smith doet, compenseren door onderwijs. Vervreemding van arbeid zal altijd optreden zolang kapitaal een doel op zich wordt, zoals gebeurt op de vrije markt. Dat kan je dus alleen maar tegengaan door de vrije markt af te wijzen

1

20 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg, met het verschil in status tussen postbode en postbezorger, dat de protestantse benadering van arbeid verschilt van de benadering van arbeid in de prestatie maatschappij: in de protestantse benadering van arbeid is elk beroep zinvol als dienst aan de medemens en God, onafhankelijk van de maatschappelijke status zoals die van postbodes en postbezorgers in de prestatie maatschappij.

voorbeeld van een goed antwoord:

In de protestantse benadering van arbeid is elk beroep zinvol als dienst aan de medemens en God. Arbeid wordt gezien in het licht van het hiernamaals. Daarin zou het dus niet uitmaken of je postbezorger of postbode bent, zolang je maar je talent gebruikt en je medemens dient. Maar in de prestatie maatschappij gaat het niet zozeer om het dienen van God en je medemens, maar om het dienen van jezelf, in het hier en nu. Daarin is de status van je beroep dus belangrijk, en kan het beroep van postbode dus respectabeler zijn dan dat van postbezorger.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

21 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat volgens Tronto de vrije markt door een scheiding tussen de publieke en de private sfeer heeft geleid tot een verschraling van het morele debat in het publieke domein: in de marktsamenleving zijn morele kwesties naar de private sfeer verdrongen en wordt de publieke sfeer gekenmerkt door een economisch discours, waardoor er een verschraling optreedt van het morele debat 1
- een argument met het voorbeeld van het signaleren van eenzaamheid door de postbezorger tegen deze opvatting van Tronto: het morele debat krijgt invulling in het publieke domein door de maatschappelijke rol van bedrijven 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Met de invoering van de vrije markt kregen produceren en consumeren volgens Tronto een eigen domein in de publieke sfeer. Dit economisch-publieke domein werd daardoor bepaald door efficiëntie, opbrengst, winst en zakelijkheid. Hier waren morele zaken die te maken hebben met zorgen, kwetsbaarheid en compassie steeds minder op hun plek, waardoor ze verdrongen werden naar de privésfeer. Hierdoor verschraalde het morele debat in het publieke domein 1
- Als postbezorgers worden opgeleid om eenzaamheid te signaleren, zie je dat een bedrijf als PostNL dus vanuit moreel besef maatschappelijke verantwoordelijkheid neemt. Maatschappelijk bewust ondernemen kan je opvatten als onderdeel van het morele debat in de publieke sfeer, waarin zorg voor kwetsbaren een rol speelt. Dan is door de vrije markt en de scheiding van de publieke en de private sfeer het morele debat in het publieke domein dus niet verschraald, zoals Tronto stelt 1

22 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat een argumentatie of de post moet worden georganiseerd volgens het Angelsaksische (*shareholder capitalism* / nadruk op recht) of het Rijnlandse model (*stakeholder capitalism* / nadruk op moraal) of als staatsbedrijf met:

- een standpunt over het begrenzen van neoliberale marklogica 1
- het voorbeeld van postbezorgers die post achterhouden of dumpen 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- Ik vind dat de neoliberale marktlogica niet zou moeten worden begrensd. Als iedereen gewoon doet wat hij goed vindt en er geen oerwoud aan regels en morele verplichtingen wordt opgelegd, dan treedt volgens mij in werking wat Smith het 'welbegrepen eigenbelang' noemt. Iedereen gaat leveren en produceren waar behoefte aan is en de kwaliteit zal steeds omhooggaan, dat geldt voor post bezorgen en postbedrijven precies hetzelfde als voor brood verkopen en bakkers. De organisatie van de post moet volgens mij dan ook geregeld worden via het Angelsaksische model, met maximale vrijheid voor de ondernemers en zo min mogelijk gedoe over bedrijfsgemeenschap. Als postbezorgers post achterhouden of dumpen, dan moeten ze gewoon ontslagen kunnen worden en als de winst niet groot genoeg is moet een bedrijf gewoon kunnen hervormen. Wie het daar niet mee eens is, kan naar de rechter

2

of

- Ik vind dat de neoliberale marktlogica best een beetje mag worden begrensd, dus ik denk dat het Rijnlandse model het best zou werken voor het organiseren van de post. Binnen dit model zijn morele waarden binnen het bedrijf belangrijk en is sociale wetgeving voor werknemers – postbezorgers in dit geval – vanuit de overheid belangrijk. Ik denk dat misstanden zoals bezorgers die post achterhouden of de lol in hun werk verliezen snel afgelopen zullen zijn als het bij de post minder gaat om de winst voor ondernemers en aandeelhouders

2

of

- Ik vind de neoliberale marktlogica veel te ver doorgeslagen. Overal om je heen kan je zien dat mensen zich bij bedrijven over de kop werken omdat er winst moet worden gemaakt. Het werk zelf wordt saai en het gaat alleen nog maar over de opbrengst. De negatieve verhalen over postbezorgers die post dumpen of achterhouden laten wat mij betreft zien dat de neoliberale marktlogica ook de post helemaal heeft verteerd en is omgeslagen in afschuwelijke misstanden. Ik vind dat een dienst als het bezorgen van post helemaal niet moet worden overgelaten aan de markt, want het verspreiden en bezorgen van post zie ik als een publieke taak. Iemand die een brief verstuurt is geen 'klant'. Ik ben er dan ook voor dat het bezorgen van de post gewoon weer een staatsbedrijf wordt, met fatsoenlijke salarissen en arbeidsvoorwaarden, ongeacht wat de markt doet

2

Opmerking

Aan een toepassing van het voorbeeld kan alleen een scorepunt worden toegekend als dit op een zinvolle manier verwerkt is in de argumentatie.

Vraag	Antwoord	Scores
23	maximumscore 2	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg wat vanuit de theorie van Freud de oorsprong van consumptiegedrag zou zijn: consumptie is een maatschappelijk geaccepteerde uiting van verdrongen wensen en verlangens 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg met Kants opvatting van de goede wil dat dit consumptiegedrag onvrij is: de mens is vrij als hij zich laat bepalen door de rede (goede wil) en niet door verdrongen driften die leiden tot consumptiegedrag 	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Volgens Freud ligt de oorsprong van menselijk gedrag vaak in het onderbewuste. Consumptiegedrag kan volgens deze opvatting een uiting zijn van onze verdrongen passies (<i>Es</i>). Wat op het eerste gezicht een normaal, maatschappelijk geaccepteerd verlangen om te consumeren lijkt, kan zijn oorsprong hebben in onbewuste wensen en verlangens die niet maatschappelijk geaccepteerd zijn 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Volgens Kant is iemand die door zijn verdrongen wensen en verlangens wordt aangezet om bijvoorbeeld eindeloos veel pakketjes te bestellen, niet vrij. Vrij ben je volgens Kant alleen als je op redelijke gronden in staat bent om de goede wil te volgen. De goede wil is het vermogen om jezelf te bepalen, autonoom jezelf de wet op te leggen en je dus niet te laten leiden door verdrongen driften in de vorm van consumptiegedrag 	1
24	maximumscore 2	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een weergave van de drie benaderingen waarmee milieuproblematiek aangepakt kan worden via de vrije markt: beprijzen van milieuvervuiling, directe overheidsregulering en consumentengedrag 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een argumentatie met een van deze benaderingen dat de milieuschade door het bezorgen van pakketjes daarmee goed kan worden tegengegaan 	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Milieuproblematiek kan op drie manieren worden aangepakt via de vrije markt: je kan het vervuilen van milieu beprijzen, er kunnen directe regels vanuit de overheid worden gesteld of consumenten kunnen hun gedrag aanpassen en alleen nog milieubewust handelen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Het beprijzen van milieuvervuiling vind ik de beste manier om de milieuschade door pakketbezorging tegen te gaan. De kosten voor het bezorgen met busjes en het extra verpakken in dozen moeten gewoon veel hoger worden. Dan neemt vanzelf de bezorging van pakketjes af, kunnen bezorgers weer meer betaald krijgen en heb je dus niet alleen de milieuproblematiek aangepakt, maar ook een leuke bijvangst om het beroep van postbezorger weer aantrekkelijker te maken 	1
	of	

Vraag	Antwoord	Scores
	<ul style="list-style-type: none"> Ik vind het idee van directe overheidsregulering de beste manier om milieuschade door pakketbezorging tegen te gaan. Zorg voor goede regels en voorwaarden die milieuschade beperken. Stel bijvoorbeeld een limiet aan de hoeveelheid uitlaatgas die door post- en pakketbezorging vrij mag komen, zodat online winkels ophouden met huis-aan-huisbezorging, maar pakketten gewoon naar een ophaalpunt brengen, waar mensen even lopend of op de fiets naartoe kunnen gaan. Wat mij betreft wordt de post weer een staatsbedrijf en wordt het verboden om dozen vol privékoopwaar naar privéadressen te brengen 	1
of	<ul style="list-style-type: none"> Ik denk dat een verandering in het gedrag van consumenten het enige is dat echt zal helpen. Als je moet gaan zitten wachten tot overheden de regels veranderen of bedrijven milieubewust post gaan bezorgen, kan je wachten tot je een ons weegt. De economie moet groeien en zowel de overheid als bedrijven zullen altijd aansturen op winst en zelfregulering van de markt. Dus moet de consument voor milieubewuste bezorging kiezen. Er zijn bedrijven die met de fiets bezorgen bijvoorbeeld, of je gaat als consument gewoon naar een winkel, of je haalt op bij een ophaalpunt, dat scheelt alweer een ritje naar jouw voordeur 	1

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Cito gebruikt deze gegevens voor de analyse van de examens. Om de gegevens voor dit doel met Cito uit te wisselen dient u ze uiterlijk op 23 mei te accorderen.

Ook na 23 mei kunt u nog tot en met 8 juni gegevens voor Cito accorderen. Deze gegevens worden niet meer meegenomen in de hierboven genoemde analyses, maar worden wel meegenomen bij het genereren van de groepsrapportage.

Na accordering voor Cito kunt u in Wolf de gegevens nog wijzigen om ze vervolgens vrij te geven voor het overleg met de externe corrector. Deze optie is relevant als u Wolf ook gebruikt voor uitwisseling van de gegevens met de externe corrector.

6 Bronvermeldingen

tekst 1	managementboek.nl/boek/9789089241313/10-stappen-naar-succes-en-geluk-carl-van-de-velde
tekst 2-5	Marian Donner - Zelfverwoestingsboek, Das Mag Uitgeverij, 2019

filosofie vwo

Centraal examen vwo

Tijdvak 1

Correctievoorschrift

Aan de secretarissen van het eindexamen van de scholen voor vwo,

Bij het centraal examen filosofie vwo:

Op **pagina 14**, bij **vraag 12** moet de eerste deelscore

- een uitleg dat de beklimming van de Mount Everest kan passen bij het liberaal-ideologische perspectief op zin: elk individu kan via de vrije markt op zoek naar een verbetering van het leven door een persoonlijke zinervaring op te zoeken 1

vervangen worden door:

- een uitleg dat de beklimming van de Mount Everest kan passen bij het liberaal-ideologische perspectief op zin: elk individu kan via de vrije markt / met de individuele vrijheid om geluk na te streven / om talenten te ontplooien, op zoek naar een verbetering van het leven door een persoonlijke zinervaring op te zoeken 1

Toelichting:

Omdat het gevraagde liberaal-ideologische perspectief op zin ruimer is dan het neoliberal-ideologische perspectief op zin, zijn aan de specificatie van het element naast de vrije markt twee alternatieve antwoordopties toegevoegd die passen bij het liberaal-ideologische perspectief op zin.

NB

- a. Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe in zowel de eigen toegekende scores als in de door de eerste corrector toegekende scores en meldt deze wijziging aan de eerste corrector. De tweede corrector vermeldt daarbij dat deze late wijziging een gevolg is van de aanvulling door het CvTE.
- b. Als eerste en tweede corrector al overeenstemming hebben bereikt over de scores van de kandidaten, past de eerste corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe en meldt de hierdoor ontstane wijziging in de scores aan de tweede corrector. De

eerste corrector vermeldt daarbij dat deze late wijziging een gevolg is van de aanvulling door het CvTE.

Het CvTE is zich ervan bewust dat dit leidt tot enkele aanvullende handelingen van administratieve aard. Deze extra werkzaamheden zijn in het belang van een goede beoordeling van de kandidaten.

Ik verzoek u dit bericht door te geven aan de correctoren filosofie vwo.

Namens het College voor Toetsen en Examens,

drs. P.J.J. Hendrikse,
voorzitter